

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
HELLENIC MINISTRY OF CULTURE AND SPORTS

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΙΓΟΥ ΟΡΟΥΣ

Ημερίδα

Ο ναός του Πρωτάτου
και ο ζωγράφος του

Έργα συντήρησης και νέα δεδομένα

2^ο Διεθνές
Επιστημονικό
Εργαστήριο

Ιστορία, Αρχαιολογία, Τέχνη, Θεολογία,
Φιλολογία, Δίκαιο, Θεσμοί, Αρχιτεκτονική,
Φυσικό περιβάλλον

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

8 - 10
Δεκεμβρίου
2017

Αίθουσα «Στέφανος Δραγούμης»
Μουσείου Βυζαντινού
Πολιτισμού Θεσσαλονίκης

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Γιάννης Μπουτάρης
Δήμαρχος Θεσσαλονίκης

Α' ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ιερομόναχος Νικόδημος Λαυριώτης

Β' ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Δ.Σ.

Πέτρος Λεκάκης

Αντιδήμαρχος Κοινωνικής Πολιτικής και
Αλληλεγγύης του Δήμου Θεσσαλονίκης

ΜΕΛΗ

Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης Μεθόδιος
Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Χιλανδαρίου

Γέρων Συμεών Διονυσιάτης

Στέφανος Γωγάκος

Δημοτικός Σύμβουλος του Δήμου Θεσσαλονίκης

Θωμάς Ψαρράς

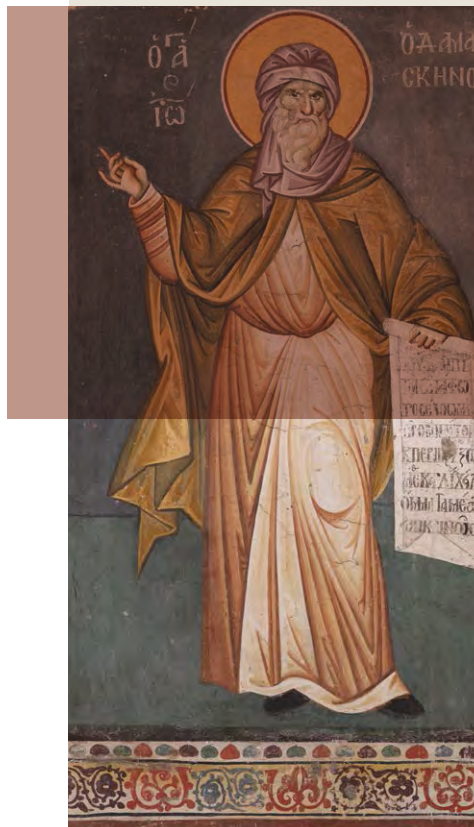
Γενικός Γραμματέας του Δήμου Θεσσαλονίκης

Αναστάσιος Ντούρος

Διευθυντής Αγιορείτικής Εστίας

Μαρία Γιαννέλου

Προϊσταμένη Διοικητικών
και Οικονομικών Υπηρεσιών

Χαιρετισμός
της Α.Θ. Παναγιώτητος
του Οικουμενικού Πατριάρχου
κ. κ. Βαρθολομαίου
πρός τό Δεύτερον Διεθνές Έπιστημονικόν Έργαστήριον
καί τήν Ημερίδα της Αγιορείτικης Έστίας
Θεσσαλονίκη, 9-10 Δεκεμβρίου 2017

Τῷ Ἐντιμοτάτῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Μπουτάρῃ, Δημάρχῳ Θεσσαλονίκης, Προέ-
δρῳ τῆς Ἀγιορείτικῆς Ἑστίας, τέκνῳ τῆς ἡμῶν Μετρίότητος ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ,
χάριν καί εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Μετά πολλῆς χαρᾶς ἐπληροφορήθημεν ἐκ τῆς ἀπό β' Νοεμβρίου ἐ. ἔ.,
ἀριθμ. Πρωτ. 778, ἐπιστολῆς ὑμῶν τήν διοργάνωσιν, ἐκ μέρους τῆς Ἀγιορείτικῆς
Ἑστίας, τοῦ Δευτέρου Ἐπιστημονικοῦ Ἐργαστηρίου καί ἐν τῷ πλαισίῳ αὐτοῦ,
Ἡμερίδος, ἀφιερωμένης εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τοῦ Πρωτάτου Καρυῶν.

Παρά τήν πάροδον τόσων αἰώνων ἀπό τῆς ἀνοικοδομήσεως καί καθιερώ-
σεως τοῦ Πρωτάτου ὡς Ναοῦ, ἐπέχοντος καθεδρικήν σημασίαν διὰ τόν Πρῶτον
τοῦ Ἱεροῦ Τόπου, παρὰ τὰς ἐπιδρομάς τοσούτων κατακτητῶν, ὁ χαρακτήρ καί ἡ
ταυτότης αὐτοῦ παρέμειναν ἀναλλοίωτοι, ὡς τό ἴδιον ἀρρηκτος παρέμεινεν ὁ
δεσμός τοῦ Ἁγίου Ὁρους μετά τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
τῆς κανονικῶς διαποιμαινούσης καί προστατευούσης αὐτό καί τοὺς εὐλαβεῖς
οἰκήτορας αὐτοῦ, τὰ φωτόμορφα τέκνα τῆς κατὰ Χριστόν ἀσκήσεως καί τῆς
ἀδιαλείπτου προσευχῆς. Ὑπὸ τήν σκέπην καί τήν εὐλογίαν τῆς Ἁγίας τοῦ
Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τό Ἅγιον Ὅρος αὐξάνει «ὡς δένδρον εὐσκιόφυλλον
ὕφ' οὗ σκέπονται πολλοί», κραταιοῦνται δέ καί χωρεῖ ἐπὶ τὰ πρόσω.

Αἱ ἱεραὶ μοναὶ εἶναι ἐργαστήρια ὕψηλοῦ πολιτισμοῦ, ἀσυγκρίτων
μνημείων ἱερᾶς τέχνης, βαθείας θεολογίας, αὐθυπερβάσεως καί αὐτοπροσφο-
ρᾶς, θεογνωσίας καί ἀνθρωπογνωσίας. Ὁ μοναχισμός εἶναι σταυροαναστάσιμος
πορεία μέσα εἰς τήν Θεῖαν Χάριν, ἀσκήσις ταπεινοφροσύνης καί ὑπακοῆς,
ἐκκοπή τοῦ ἰδίου θελήματος, ἀγών κατὰ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός, ὁλοκληρω-
τική ἀφιέρωσις εἰς τόν Χριστόν καί τό ἅγιον θέλημά Του, πρόγευσις τῆς
ἐσχατολογικῆς Βασιλείας.

Ἡμεῖς, μετά πατρικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐκ τοῦ ταπεινοῦ ἐν Φαναρίῳ
μοναστικοῦ ἐγκαθιδρύματος τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου
καί Θαυματουργοῦ, παρακολουθοῦμεν τήν παρουσίαν καί μαρτυρίαν τοῦ Ἁγίου
Ὁρους εἰς τόν σύγχρονον κόσμον καί συγχαίρομεν διὰ τήν ἀγλαόκαρπον
πορείαν αὐτοῦ. Πολλῷ μᾶλλον, ἡ Μητήρ Ἐκκλησία χαίρει καί ἐγκαυχᾶται διὰ τὰ
σεμνώματα καί ἐγκαλλωπίσματα ἐνθέου ἀρετῆς τοῦ Ἱεροῦ ἐκείνου Τόπου, τὰ
μνημεῖα αὐτοῦ, τὰ ἱερά καί τὰ ὄσια, ἅπαντες δέ, ὑποκλινόμεθα εὐλαβῶς ἐνώπιον

τῶν ἀειμνήστων Ἀγιορειτῶν πατέρων, τῶν πάλαι τε καί ἐπ' ἐσχάτων, τῶν ἀγωνισαμένων καί ἐργαζομένων διά τήν προαγωγήν τοῦ ὀρθοδόξου μοναχισμοῦ, τήν σωτηρίαν τῶν πιστῶν καί τήν οἰκοδόμησιν νῶν μοναστηρίων, κελλίων, ἀσκητηρίων, σκητῶν καί καθισμάτων.

Ὁ Ναός τοῦ Πρωτάτου, ἔνθα κεῖται ἀποτεθησαυρισμένη ἡ θαυματουργός εἰκὼν τῆς Παναγίας «Ἄξιόν ἐστιν», ἀποτελεῖ σημεῖον ἀναφορᾶς διά τήν ἱστορικὴν πορείαν τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Συνιστᾷ ζῶσαν μαρτυρίαν, ὃχι μόνον ὑψηλοτάτης αἰσθητικῆς καί καλλιτεχνίας, ἀλλὰ καί ἱερῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων, δακρύων μετανοίας, ποτιζόντων τό δάπεδον αὐτοῦ, προσευχῶν ἀλαλήτων, ἐκ ψυχῶν καθαρῶν ἐξερχομένων, καταφθανουσῶν εἰς τὰ ὦτα τῶν, ὑπὸ τοῦ περιβοήτου Πανσελήνου, ἱστορηθέντων Ἀγίων καί Ὁσίων, εἰς τοὺς τοίχους αὐτοῦ.

Συγχαίροντες, ὅθεν, ἐπὶ τῇ εὐλογημένῃ ταύτῃ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἀγιορειτικῆς Ἑστίας, ὅπως διά τῆς ἡμερίδος ταύτης ἀναδείξῃ τήν πνευματικὴν, θεολογικὴν, ἱστορικὴν καί πολιτισμικὴν παρακαταθήκην τοῦ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Πρωτάτου, εὐχόμεθα ἐκ καρδίας, ὁ πανάγαθος Δεσπότης καί Κύριος ἡμῶν νά εὐλογήσῃ τοὺς ὀργανωτάς, τοὺς εἰσηγητάς καί πάντας τοὺς μετέχοντας εἰς αὐτήν.

Αὐτοῦ ἡ χάρις καί τό ἄπειρον ἔλεος, σὺν τῇ πατρικῇ καί Πατριαρχικῇ ἡμῶν εὐλογίᾳ, εἶησαν μετὰ πάντων ὑμῶν.

βίς' Νοεμβρίου ις'
Ἰωάννης Διάκονος ὁρὴ Θεὸν εὐχόμενος

Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγιωνύμου Ὁρους Ἀθῶν ἀσμένως χαιρετίζει τὴν Ἐπιστημονικὴν Ἡμερίδα, ἀφιερωμένην εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Πρωτάτου, ὡς καί τὸ ἀκολούθως διοργανούμενον Δεύτερον Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸν Ἐργαστήριον τῆς «Ἀγιορειτικῆς Ἑστίας».

Ἀναμένομεν μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τὴν παρουσίαν τῶν νέων στοιχείων, τὰ ὁποῖα προέκυψαν μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ πανσέπτου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Πρωτάτου, ὡς καί τοῦ εὐρυτέρου ἐπιστημονικοῦ καί ἐρευνητικοῦ ἔργου μὲ τὴν ἀνάδειξιν πρωτοτύπων ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης διὰ τὸ Ἅγιον Ὁρος.

Διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν διαβεβαιούμεν διὰ τὴν συνεχῆ καί ἀμέριστον συμπαράστασιν εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἀγιορειτικῆς Ἑστίας, ἀποσκοπούσης εἰς τὴν ἀνάδειξιν ἐπὶ μέρους πτυχῶν τοῦ μακραίωνος βίου τοῦ ἱεροῦ Ἀθωνος, ὡς παγκοσμίου ὀρθοδόξου μοναστικοῦ κέντρου καί χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς παραδείγματος συνυπάρξεως ἀνθρώπων μὲ διαφορετικὴν προέλευσιν καί μὲ καταλυτικὸν σύνδεσμον τὴν κοινὴν πίστιν, ἀξιοθέντων νά ἐγκαταβιοῦν εἰς τὸν Τόπον ὁ ὁποῖος ἐπανειλημμένως ὀνομάζεται ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς καί βιογράφους ὡς «ἐπόννυμον ὄρος τῆς ἁγιοσύνης», «ἄνθος τῶν ὁρέων» καί ὡς «ἡ τῶν μοναχῶν ἐξαίρετος χώρα, τὸ τῆς ἀρετῆς παντοδαπὸν ἐργαστήριον».

Πρὸς τούτοις εἰς πάντας τοὺς συντελεστάς εὐχόμεθα πλούσιον τὸν ἀμητὸν καρποφόρων ἐνεργειῶν καί πρωτοβουλιῶν καί εἰς τὸ μέλλον, ἐπικαλούμενοι δαψιλῇ τὴν εὐλογίαν καί σκέπην τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, Ἐφόρου τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Τόπου.

Ἐν Καρυαῖς τῇ ις' Νοεμβρίου βίς'

Ἀπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ Συνάξει Ἀντιπρόσωποι καί Προϊστάμενοι
τῶν εἴκοσιν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἀθῶν.

Η Αγιορειτική Εστία κατάφερε στην μικρή διάρκεια του βίου της, λίγο πριν την ενηλικίωση της (έτος ίδρυσης 2000), να πραγματοποιήσει έναν μικρό επιστημονικό άθλο. Να είναι ο σημαντικότερος Ελληνικός φορέας που πρωτοστατεί στην διενέργεια και στην διάδοση της Αθωνικής Έρευνας. Ο απολογισμός των επιστημονικών μας δράσεων όλα αυτά τα χρόνια δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητος: Δέκα Διεθνή θεματικά Συνέδρια με τριακόσιες και πλέον εισηγήσεις από εξειδικευμένους επιστήμονες, Έλληνες και ξένους, η έκδοση των πρακτικών τους σε ηλεκτρονική και έντυπη μορφή, έξι ειδικά ερευνητικά προγράμματα που εκπονήθηκαν από επιστημονικές ομάδες και οι ειδικές εκδόσεις που ακολουθήσαν, (*Βασίλι Γκρηγόροβιτς Μπάρακι, Τα ταξίδια στο Άγιον Όρος, 1725-1726/1744-1745, Ευρετήριο της Μνημειακής Ζωγραφικής του Αγίου Όρους. 10ος - 17ος Αιώνας, Ο Άγιος Δημήτριος στην Τέχνη του Αγίου Όρους, Το Άγιον Όρος στον 15ο και 16ο αιώνα, Το Άγιον Όρος στα χρόνια της Απελευθέρωσης, Αγιορείτικον Πανάγιον. Των εν Άθω Αγίων ο χορός*), επιστημονικές ημερίδες και συναντήσεις. Από την περσινή χρονιά, καθιερώθηκε και ο θεσμός των Διεθνών Επιστημονικών Εργαστηρίων, ο οποίος δίνει τη δυνατότητα κυρίως σε νέους επιστήμονες και ερευνητές να παρουσιάσουν εργασίες – συλλογικές όσο και ατομικές –, εμπλουτίζοντας με τον τρόπο αυτό τον αναγκαίο διάλογο με την επιστημονική κοινότητα.

Όλα τα παραπάνω συντελούν ώστε να διαδοθεί η επιστημονική γνώση για την Αθωνική Πολιτεία τόσο στον επιστημονικό κόσμο όσο και στους απλούς ανθρώπους που αγαπούν και ενδιαφέρονται για το Άγιον Όρος στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Αυτός εξάλλου είναι και ένας από τους καταστατικούς της σκοπούς: η προώθηση της επιστημονικής έρευνας για την Αθωνική Χερσόνησο, έναν τόπο που οι θησαυροί του είναι στελεχίωτοι και η έρευνα γύρω από αυτούς ανεξάντλητη. Πολλές είναι οι περιπτώσεις όπου η σύγχρονη έρευνα προσφέρει πεδίο για νέες αναγνώσεις. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του καθεδρικού ναού του Αγίου Όρους, του Πρωτάτου, όπου η πρόσφατη συντήρηση του μνημείου από την Εφορεία Χαλκιδικής και Αγίου Όρους έφερε στο φως εντυπωσιακές ανακαλύψεις, οι οποίες ανατρέπουν πολλά από αυτά που μέχρι σήμερα ήταν γνωστά και κυρίως την ταυτότητα του ζωγράφου του μοναδικού αυτού μνημείου.

Θεωρώντας ότι η εξέλιξη αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική, αποφασίσαμε την φετινή χρονιά να συνδυάσουμε τις εργασίες του Δεύτερου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου με αυτές μιας Επιστημονικής Ημερίδας αφιερωμένης στις νέες ανακαλύψεις για τον ναό του Πρωτάτου και είμαστε όλοι βέβαιοι ότι εισηγήσεις που θα παρουσιαστούν, θα προσθέσουν σημαντικά στοιχεία για μία νέα «ανάγνωση» του μνημείου και του ζωγράφου του. Η Επιστημονική Ημερίδα πραγματοποιείται σε συνεργασία με την Εφορεία Χαλκιδικής και Αγίου Όρους και θα ήθελα να ευχαριστήσω τον προϊστάμενο της κ. Γιάννη Κανονίδη.

Επιθυμώ να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες και την ευγνωμοσύνη μου στην Α.Θ.Π. τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο για το θερμό και συνεχές ενδιαφέρον με το οποίο περιβάλλει τις δραστηριότητες της Αγιορειτικής Εστίας καθώς και προς την Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους, για την πλήρη συμπαράσταση και βοήθεια της. Ιδιαίτερως ευχαριστώ τον κ. Κρίτωνα Χρυσοχοϊδη, Πρόεδρο της Επιστημονικής Επιτροπής, διαχρονικό συνεργάτη της Αγιορειτικής Εστίας και υποστηρικτή του επιστημονικού της έργου, καθώς και τα υπόλοιπα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής του Εργαστηρίου για την πολύτιμη βοήθεια τους.

Ευχαριστώ επίσης τη Διευθύντρια του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού κα. Αγαθονίκη Τσιλιπάκου, για την φιλοξενία που προσφέρει στις δράσεις της Αγιορειτικής Εστίας.

Τέλος θέλω να ευχαριστήσω από καρδιάς τα στελέχη της Αγιορειτικής Εστίας για την διοργάνωση του Δεύτερου Διεθνούς Επιστημονικού Εργαστηρίου, και κηρύσσω την έναρξη των εργασιών του, ευχόμενος την παραγωγική και επιτυχή ολοκλήρωσή του.

Γιάννης Μπουτάρης
Δήμαρχος Θεσσαλονίκης
Πρόεδρος του Δ.Σ της Αγιορειτικής Εστίας

Η τρίκλιτη βασιλική του Πρωτάτου με το εγκάρσιο κλίτος είναι η κατάληξη πολλών οικοδομικών φάσεων που οφείλονταν σε ανακαινίσεις που υπαγορεύτηκαν από τη φθορά του χρόνου καθώς και από τις λατρευτικές και διοικητικές ανάγκες της κοινότητας. Εκτός από την ενδιαφέρουσα οικοδομική ιστορία του, ο ναός κοσμείται με ένα από τα λαμπρότερα ζωγραφικά σύνολα των παλαιολόγειων χρόνων.

Το σύνολο του σωζόμενου τοιχογραφικού διακόσμου στο Πρωτάτο καλύπτει μια έκταση 636 περίπου τετραγωνικών μέτρων και οργανώνεται σε επάλληλες και σε κοινή στάθμη εικονογραφικές ζώνες, που ανάλογα με το διαθέσιμο ύψος των επιφανειών κυμαίνονται από τρεις έως πέντε. Αναπτύσσονται όλοι οι γνωστοί εικονογραφικοί κύκλοι, όπως του Δωδεκαόρτου, των Παθών, των Εωθινών Ευαγγελίων, της Πεντηκοστής, καθώς και του βίου της Θεοτόκου. Επίσης, αντιπροσωπεύονται όλες οι κατηγορίες των αγίων ανδρών, καθώς ο τόπος είναι αφιερωμένος στη Θεοτόκο, όπως των αποστόλων και ευαγγελιστών, των συλλειτουργούντων ιεραρχών, των προπατόρων, των προφητών, των μαρτύρων, των ασκητών και μοναχών.

Στο παρελθόν και συγκεκριμένα κατά την περίοδο 1953-1956 τοιχογραφίες του Πρωτάτου είχαν συντηρηθεί από την Αρχαιολογική Υπηρεσία με επικεφαλής το συντηρητή – ζωγράφο Φώτη Ζαχαρίου. Το πέραςμα εξήντα και πλέον χρόνων από την πρώτη συντήρηση τους καθώς και η σπουδαιότητα του εν λόγω ζωγραφικού συνόλου οδήγησαν στον επανέλεγκο της κατάστασης διατήρησής του και στην εκ νέου συστηματική αντιμετώπιση των προβλημάτων που αυτό παρουσίαζε.

Η «Συντήρηση των τοιχογραφιών Πρωτάτου» υπήρξε για την Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους το σημαντικότερο έργο εντός της Αθωνικής χερσονήσου, το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρελθούσας Προγραμματικής Περιόδου ΕΣΠΑ 2007-2013. Η εμπειρία χρόνων του προσωπικού της Εφορείας έδειξε ότι το έργο έπρεπε να εκτελεστεί με σεβασμό και ταπεινότητα χωρίς να διαταραχτεί ο λειτουργικός χαρακτήρας του ναού, ο οποίος εξάλλου αποτελεί τη ζωντανή παράδοση αιώνων.

Το έργο υλοποιήθηκε υποδειγματικά με αυτεπιστασία από το έμπειρο επιστημονικό προσωπικό της Εφορείας, συντηρητές κι αρχαιολόγους, αλλά και από εξειδικευμένο προσωπικό που προσλήφθηκε ειδικά για το σκοπό αυτό.

Η προσπάθειά μας ολοκληρώθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 2015 και πιστεύουμε ότι Εφορεία μας πέτυχε να τιμήσει ακόμη μια φορά την Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους.

Ιωάννης Κανονίδης
Προϊστάμενος της Εφορείας Χαλκιδικής
και Αγίου Όρους

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Κρίτων Χρυσοχοΐδης

Ομότιμος Διευθυντής Ερευνών Ινστιτούτου
Ιστορικών Ερευνών / Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών

ΜΕΛΗ

Ιερομόναχος Νικόδημος Λαυριώτης

Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης Μεθόδιος

Ηγούμενος Ιεράς Μονής Χιλανδαρίου

Γέρων Συμεών Διονυσιάτης

Ιωάννης Κανονίδης

Προϊστάμενος Εφορείας Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους

Συμεών Πασχαλίδης

Καθηγητής Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ

Αθανάσιος Σέμογλου

Αναπλ. Καθηγητής Βυζαντινής αρχαιολογίας και τέχνης /
Τμ. Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ

Στέφανος Διαμαντής

Δασολόγος - Φυτοπαθολόγος, Τακτικός ερευνητής

Πλούταρχος Θεοχαρίδης

Αρχιτέκτων

Φαίδων Χατζηπαντωνίου

Αρχιτέκτων - Αναστηλωτής

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Αναστάσιος Ντούρος

Διευθυντής Αγιορειτικής Εστίας

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Μαρία Γιαννέλου

Προϊσταμένη Διοικητικών
& Οικονομικών Υπηρεσιών

ΠΡΟΒΟΛΗ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Χρήστος Δόκαλης

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ - ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Ευάγγελος Τσικούρας

Όλγα Κοτσαμπάς

Κική Αθανασιάδου

Κώστας Αργυρόπουλος

Η Αγιορειτική Εστία, μετά την επιτυχή διοργάνωση του Πρώτου Διεθνούς Επιστημονικού Εργαστηρίου και την ευμενή αποδοχή του από την επιστημονική κοινότητα, αποφάσισε να συνεχίσει την μορφή αυτή προβολής και παρουσίασης του επιστημονικού και ερευνητικού έργου που συντελείται για το Άγιον Όρος, με την διοργάνωση του Δεύτερου Διεθνούς Επιστημονικού Εργαστηρίου το 2017.

Όπως ήδη είχε υπογραμμισθεί στην εγκύκλιο αναγγελίας του Πρώτου Εργαστηρίου, στόχος των διεθνών επιστημονικών εργαστηρίων είναι, παράλληλα με την ανάδειξη πρωτότυπων τελικών αποτελεσμάτων και συνθέσεων της επιστημονικής έρευνας, η παρουσίαση της προβληματικής αλλά και των πρώτων αποτελεσμάτων νέων ατομικών ερευνών αλλά ιδίως συλλογικών ερευνητικών προγραμμάτων που βρίσκονται εν εξελίξει.

Με τον τρόπο αυτό δίνεται η δυνατότητα στα μέλη της επιστημονικής κοινότητας όχι μόνο να δημοσιοποιήσουν τα αποτελέσματα των ερευνών τους, αλλά και να γνωστοποιήσουν τα πρώτα ή εν εξελίξει στάδια ατομικών ή συλλογικών ερευνητικών δραστηριοτήτων, παρουσιάζοντας κάποια ερευνητικά αποτελέσματα, όχι κατ' ανάγκην τελικά. Κύρια επιδίωξη των Διεθνών Επιστημονικών Εργαστηρίων είναι η ανάπτυξη ενός γόνιμου πραγματικού διαλόγου, ο οποίος θα εμπλουτίσει και θα διευρύνει την προβληματική των ερευνών, συμβάλλοντας έτσι στην αρτιότερη ολοκλήρωσή τους. Είναι αυτονόητο ότι η θεματολογία των εισηγήσεων ή/και παρουσιάσεων θα αφορά άμεσα το Άγιον Όρος (π.χ. ιστορία, τέχνη, θεολογία, δίκαιο, θεσμοί, φιλολογία, αρχαιολογία, ιστορία τέχνης, αρχιτεκτονική, φυσικό περιβάλλον, άλλες εικαστικές τέχνες, συντήρηση έργων τέχνης, κ.λπ.).

Είναι ευτυχή συγκυρία η συμπόρευση των εφετινών εργασιών του Δεύτερου Εργαστηρίου με τις εργασίες της Επιστημονικής Ημερίδας αφιερωμένης στον Ιερό Ναό του Πρωτάτου στις Καρυές, η οποία συνδιοργανώνεται με την Εφορεία Χαλκιδικής και Αγίου Όρους. Η εν λόγω Ημερίδα, που φέρει τον τίτλο «Ο ναός του Πρωτάτου και ο ζωγράφος του. Συντήρηση και νέα δεδομένα», στοχεύει στην πολυεπίπεδη επανεξέταση του ιερού μνημείου και στην παρουσίαση νέων στοιχείων και προβληματισμών που προέκυψαν μετά την ολοκλήρωση των εργασιών συντηρήσεως των τοιχογραφιών του.

Η Επιστημονική Επιτροπή
του Δεύτερου Διεθνούς Επιστημονικού Εργαστηρίου

Παρασκευή
8/12/2017

Ημερίδα

Ο ναός του Πρωτάτου και ο ζωγράφος του:
Έργα συντήρησης και νέα δεδομένα

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΤΕΛΕΤΗ

09:30 - 10:00

ΥΠΟΔΟΧΗ - ΕΓΓΡΑΦΕΣ

10:00 - 10:30

Χαιρετισμοί - Έναρξη εργασιών της Ημερίδας και του Δεύτερου Διεθνούς Επιστημονικού Εργαστηρίου

- Χαιρετισμός της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου.
- Χαιρετισμός της Ιεράς Κοινότητας του Αγίου Όρους.
- Χαιρετισμός του Δημάρχου Θεσσαλονίκης και Προέδρου του Δ.Σ. της Αγιορειτικής Εστίας κ. Γιάννη Μπουτάρη.
- Χαιρετισμός της Γενικής Γραμματέως του Υπουργείου Πολιτισμού κ. Μαρίας Βλαζάκη.

10:30 - 11:00

Ιωάννης Κανονίδης, Προϊστάμενος Εφορείας Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους.
Τοιχογραφίες Πρωτάτου: Η συντήρηση ενός έργου Τέχνης στην καρδιά της Αθωνικής Μοναστικής Πολιτείας.

ΠΡΩΙΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

11:00 - 11:30

Κρίτων Χρυσοχοΐδης, Ομότιμος Διευθυντής Ερευνών Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών / Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών
Σχόλια για την ιστορία του Αγίου Όρους στα χρόνια των πρώτων Παλαιολόγων.

11:30 - 12:00

Σταύρος Μαμαλούκος, Επικ.Καθηγητής Μεσαιωνικής & Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής / Τμ. Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Πατρών.
Ο Ναός του Πρωτάτου στα πλαίσια της Μεσοβυζαντινής Ναοδομίας.

12:00 - 12:30

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

12:30 - 13:00

Στέλιος Στεφανίδης, ΤΕ Συντηρητής Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης / Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους
Η συντήρηση των τοιχογραφιών του Πρωτάτου.

13:00 - 13:30

Ανδρομάχη Νάστου, Δρ Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Πρωτάτου επανεπίσκεψις.

13:30 - 14:00

Νικόλαος Σιώμκος, Δρ Αρχαιολόγος / Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους.
Αναζητώντας απαντήσεις για τη ζωγραφική του Πρωτάτου. Ζητήματα της ιστορίας της έρευνας.

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

18:00 - 18:30

Κωνσταντίνος Μ. Βαφειάδης, Δρ Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης
Οι τοιχογραφίες του Ναού του Πρωτάτου: Ερευνητικά ζητήματα μετά την συντήρησή τους.

18:30 - 19:00

Ανέστης Βασιλακέρης, Επισκέπτης Καθηγητής Bosphorus University (Boğaziçi) - Ίδρυμα Α. Ωνάση.
Τα χρώματα του Πρωτάτου.

19:00 - 19:30

Δημήτριος Εμμανουήλ Καλομοιράκης, Επί τιμή Έφορος Αρχαιοτήτων
Ιστορική τοποθέτησις, ανάγνωσις και αντιστοίχιση της «Καινής Εικόνας» της Ιστορήσεως Πρωτάτου.

19:30 - 20:00

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

20:00 - 20:30

Παντελής Φουντάς, Δρ Αρχιτέκτων, Αρχαιολόγος
Πρωτάτο III: Επανερμηνεία του ρόλου κεντρικών παραστάσεων με παρεπόμενα για την όλη δομή του εικονογραφικού προγράμματος.

20:30 - 21:00

Γιώργος Φουστέρης, Επίκουρος Καθηγητής Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης
Μερική έκλειψη Πανσελήνου: μια αναμενόμενη έκκληση.

21:00 - 22:00

ΔΕΞΙΩΣΗ

2^ο Διεθνές Επιστημονικό Εργαστήριο

Σάββατο
9/12/2017

1η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

- 10:30 - 11:00 **Srdan Pirivatric**, Επιστημονικός Συνεργάτης του Ινστιτούτου Βυζαντινών Σπουδών της Σερβικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών.
Ο αφορισμός του βασιλιά Ντουσάν (το ανάθεμα του Καλλίστου) - μερικές παρατηρήσεις βάσει εγγράφων στα αγιορείτικα αρχεία.
- 11:00 - 11:30 **Κωστής Σμυρλής**, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης.
Η έκδοση των μεσαιωνικών αρχείων του Αγίου Όρους στη σειρά Archives de l'Athos: Ο τρίτος τόμος εγγράφων της μονής Βατοπεδίου και οι νέες εκδόσεις.
- 11:30 - 12:00 **Mirjana Zivojinovic**, Σερβική Ακαδημία Επιστημών και Τεχνών.
Η συμβολή Σέρβων επιστημόνων στην έκδοση σερβικών εγγράφων από το αρχείο της Ιεράς Μονής Χιλανδαρίου.

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

2η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

- 12:30 - 13:00 **Κρίτων Χρυσοχοΐδης**, Ομότιμος Διευθυντής Ερευνών Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών / Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών - **Νίκος Λιβανός**, Επιστημονικός Συνεργάτης Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών / Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών.
Το Νεώτερο Αρχείο της μονής Ιβήρων. Μεθοδολογικά προβλήματα ταξινόμησης και καταλογογραφίσεως ενός Αθωνικού αρχείου.
- 13:00 - 13:30 **Γεώργιος Χαλκιάς**, Δρ Θεολογίας - Σχολικός Σύμβουλος Δημοτικής Εκπαίδευσης.
Η συμβολή των μοναστηριών του Αγίου Όρους στην ανάπτυξη της Εκπαίδευσης στην αιγυπτιακόμενη θάσο του 19ου αιώνα.
- 13:30 - 14:00 **Μιχαήλ Κακούρος**, Αναπληρωτής Καθηγητής στην École Pratique des Hautes Études, Sciences Historiques et Philologiques, à la Sorbonne.
«Πώς ταξιδεύουν οι σταχώσεις;» Παραγωγή και κυκλοφορία των παραδοσιακών και των εναλλακτικών μεταβυζαντινών σταχώσεων στο Άγιον Όρος τον 16ο και 17ο αιώνα.

3η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

- 18:00 - 18:30 **Δημοσθένης Κακλαμάνος**, Επίκουρος Καθηγητής τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.
Τα ακατάγραφα χειρόγραφα της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Παντοκράτορος Αγίου Όρους. Προηγούμενα σε ένα συμπληρωματικό Κατάλογο των χειρογράφων της Μονής.
- 18:30 - 19:00 **Ζήσης Μελισσάκης**, Φιλολόγος-Παλαιογράφος, Κύριος ερευνητής Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών / Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών.
Η καταλογογράφηση των κωδίκων αρ. 328-400 και των παλαιότερων εντύπων (15ος & 16ος αι.) της Μονής Ιβήρων. Δύο παράλληλα προγράμματα.
- 19:00 - 19:30 **Πατάπιος μοναχός Καυσοκαλυβίτης**, Βιβλιοθηκάριος Ιεράς Σκήτης Καυσοκαλυβίων, Δρ Θεολογίας.
Των Αγιορειτών Υμνογράφων ο Χορός. Η καταγραφή της υμνογραφικής παραγωγής στο Άγιον Όρος.

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

4η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

- 20:00 - 20:30 **Πασχάλης Ανδρούδης**, Επίκουρος Καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Α.Π.Θ.
Τα κατεστραμμένα βυζαντινά Μοναστήρια του Αγίου Όρους: Ιστορία, Αρχιτεκτονική και γλυπτός διάκοσμος.
- 20:30 - 21:00 **Γεώργιος Τσιγάρας**, Επίκουρος Καθηγητής Ιστορίας Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης.
Μνημειακή ζωγραφική τον 19ο αιώνα στο Άγιον Όρος: Οι τοιχογραφίες των παρεκκλησίων Αγίων Αναργύρων, Κοιμήσεως της Θεοτόκου και Αγίας Ευφημίας της Μονής Ξενοφώντος.

2^ο Διεθνές Επιστημονικό Εργαστήριο

Κυριακή
10/12/2017

5η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

- 11:00 - 11:30 **Νικόλαος Μπονόβας**, Δρ Αρχαιολόγος / Εφορεία Αρχαιοτήτων Σερρών.
Οι χάρτινες θρησκευτικές εικόνες μέσα από τα αθωνικά αρχεία.
- 11:30 - 12:00 **Ariadna Voronova**, Head of Department of History and Theory of Christian Art, Deputy Dean of faculty of Church arts of St Tikhon Orthodox University, Moscow.
The influence of Athonite architecture on the formation of the Russian-Byzantine style in the early XX century.
The Moscow Diocesan House.
- 12:00 - 12:30 **Αθανάσιος Παπαϊωάννου**, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος Α.Π.Θ. - **Ευάγγελος Ματζίρης**, Δασολόγος Εδαφολόγος M.sc, Ph.D, Προϊστάμενος Τμήματος Αλσών Δενδροστοιχιών και Φυτωρίων Δήμου Θεσσαλονίκης. - **Ευγενία Παπαϊωάννου**, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Τμήματος Γεωπονίας Α.Π.Θ.
Η Αγιορειτική παράδοση της εμπειρικής μεθόδου καλλιέργειας των πρεμνοφυών δασών καστανιάς «Castanea sativa Mill» και η επίδρασή της στη γονιμότητα του εδάφους.
- 12:30 - 13:00 **Βασίλειος Χατζημικηλίδης**, Διευθυντής ΚεΔΑΚ - **Αχιλλέας Κάππης**, Ηλεκτρολόγος Μηχανικός ΚεΔΑΚ - **Στέλιος Κουρμπέτης**, Ηλεκτρολόγος \ Μηχανικός ΚεΔΑΚ.
Το ενεργειακό πρόβλημα στο Άγιον Όρος. Αναγκαιότητες και Προκλήσεις.
- 13:00 - 13:30 **ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ**

Στοιχεία Επικοινωνίας Ομιλητών

Pirivatrić Srđan	spirivat@yahoo.com
Voronova Ariadna	variadna2@yandex.ru
Zivojinovic Mirjana	Mirjana.Zivojinovic@sanu.ac.rs
Ανδρούδης Πασχάλης	pandroudiss@hist.auth.gr
Βασιλακέρης Ανέστης	vasilakeris@gmail.com
Βαφειάδης Κώστας	konstvaf@yahoo.gr
Κακλαμάνος Δημοσθένης	dkaklama@past.auth.gr
Κακούρος Μιχαήλ	michel.cacouros@ephe.sorbonne.fr
Καλομοιράκης Δημήτριος Εμμανουήλ	kalomirakis@gmail.com
Κανονίδης Ιωάννης	ikanonidis@culture.gr
Κάππης Αχιλλέας	kedak@otenet.gr
Καυσοκαλυβίτης Πατάπιος	patap.mon@gmail.com
Κουρμπέτης Στέλιος	kedak@otenet.gr
Λιβανός Νικόλαος	nlivanos@eie.gr
Μαμαλούκος Σταύρος	smamaloukos@geam-mnimeio.gr
Ματζίρης Ευάγγελος	v.matziris@thessaloniki.gr
Μελισσάκης Ζήσης	zmelis@eie.gr
Μπονόβας Νικόλαος	nikosbonovas@gmail.com
Νάστου Ανδρομάχη	andromaxi81@gmail.com
Παπαϊωάννου Αθανάσιος	apapaioa@for.auth.gr
Παπαϊωάννου Ευγενία	eapapaioa@agro.auth.gr
Σιωμκος Νικόλαος	siomkosnikos@yahoo.gr
Σμυρλής Κωστής	ks113@nyu.edu
Στεφανίδης Στέλιος	stefstyl89@gmail.com
Τσιγάρης Γεώργιος	georgts@otenet.gr
Φουντάς Παντελής	2310919163
Φουστέρης Γιώργος	gfousteris@gmail.com
Χαλκιάς Γεώργιος	gchalkias45@gmail.com
Χατζημικηλίδης Βασίλειος	kedak@otenet.gr
Χρυσοχοΐδης Κρίτων	kchryso@eie.gr

Οι εργασίες του Δεύτερου Διεθνούς Επιστημονικού
Εργαστηρίου θα μεταδίδονται σε ζωντανή σύνδεση
(live streaming) στην διεύθυνση:

www.agioritikiestia.liveevents.gr

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Εγνατία 109, 54635 Θεσσαλονίκη, **T:** 2310263308,

F: 2310250648, **E:** info@agioritikiestia.gr

www.agioritikiestia.gr